

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**ОДЕСЬКІ ГРУДНЕВІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАНЯ:
ПРИВАТНЕ ПРАВО, ЯК КОНЦЕПТ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

*Одеса,
12 грудня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонов*,
докторки юридичних наук, професорки *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професорка;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Члени оргкомітету Всеукраїнської наукової конференції:

Андронов Ігор – д.ю.н., професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Подцерковний Олег – д.ю.н., зав. кафедри господарського права та процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Харитонов Олена – д.ю.н., зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Харитонов Тетяна – д.ю.н., зав. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Мінченко Райса – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Бабич Ірина – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Берназ-Лукавецька Олена – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Матійко Микола – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Орзіх Юрій – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 318 с. – Режим доступу:

ISBN 978-617-8430-40-5

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, господарського права і процесу, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсового права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науковій конференції 12 грудня 2024 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.1 : 341.9“364”(477)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

Кокошко Олег Болеславович, ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ІЗ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ТВАРИНОЮ	103
Кочіаішвілі Альберт Давидович, НЕПЕРЕДБАЧУВАНІ ОБСТАВИНИ В ДОГОВІРНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	107
Перейман В'ячеслав Юрійович ВІДЧУЖЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМО МАЙНО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	110
Попов Євген Олександрович, ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГУ ТА ОЗНАК ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	113
Романовський Денис Сергійович, РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЕВАКУАЦІЮ ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ ..	117
Рябченко Вікторія Олександрівна, ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я, ПРАВО НА ОСВІТУ	119
Сауляк Руслан Володимирович, ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН В СФЕРІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА	122
Стрілець Михайло Ігорович, ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ «ФРИЛАНСУ» У ВІТЧИЗНЯНОМУ ПРАВОВОМУ ПОЛІ	125
Халдай Ілля Віталійович, ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ТА ГОСПОДАРСЬКИМ КОДЕКСАМИ УКРАЇНИ	128
Шайхет Олена Петрівна, ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	132

НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Берназ Вікторія Петрівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА МІЖ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ ТА ІНОЗЕМЦЯМИ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	136
---	-----

*Кочіашвілі Альберт Давидович,
аспірант кафедри цивільного права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

НЕПЕРЕДБАЧУВАНІ ОБСТАВИНИ В ДОГОВІРНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Згідно з ч. 1 ст. 617 Цивільного кодексу України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Одночасно з цим, згідно пояснень Торгово-промислової палати обставинами непереборної сили (*force majeure* – форс-мажор) визнаються надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами [1].

Російська військова агресія, яка на сьогоднішній день носить характер повномасштабного вторгнення, є обставиною, що суттєво ускладнила нормальне ведення підприємницької діяльності та виконання цивільно-правових договорів. Починаючи з 24 лютого 2022 року в силу незалежних обставин ряд учасників договірних відносин не мають об'єктивної можливості виконувати зобов'язання за окремими договорами на умовах, які існували до початку воєнних дій на території України.

Такі обставини як загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна законодавчо визначені як форс-мажорні відповідно до ч. 2 ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні».

Торгово-промислова палата (ТПП) України в своєму листі від 28.02.2022 засвідчила, що російська військова агресія проти України стала підставою для введення воєнного стану та є форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили). Як відзначає М. Боярчуков, попри те, що наміри у ТПП України були шляхетними, ефект його публікації мав діаметрально протилежні від очікуваних наслідки. Значна кількість суб'єктів господарювання після ознайомлення з листом, скоректували власні дії щодо виконання зобов'язань, адже вирішили, що наслідки впливу форс-мажорних обставин на неви-

конання зобов'язань у такій екстраординарній ситуації, як війна, застосовуються автоматично, в так званій спрощеній процедурі, у результаті чого не вчиняли юридично значимих дій, здійснення яких, відповідно до усталеної судової практики, є необхідним для звільнення від відповідальності за невиконання зобов'язань [2]. Однак, як відзначається в судовій практиці, вказаний лист ТПП України адресований «Всім, кого це стосується», тобто необмеженому колу суб'єктів, його зміст носить загальний інформаційний характер та констатує абстрактний факт наявності форс-мажорних обставин без доведення причинно-наслідкового зв'язку у конкретному зобов'язанні [3].

З матеріалів судової практики бачимо, що суди оцінюють даний лист ТПП України як загальний офіційний документ, який констатує абстрактний факт наявності форс-мажорних обставин без доведення причинно-наслідкового зв'язку у конкретному зобов'язанні, і який не містить ідентифікуючих ознак конкретного договору/зобов'язання, виконання якого стало неможливим через наявність зазначених обставин. При аргументації зміни або припинення договірних відносин одного лише посилання на положення листу ТПП України є недостатнім, оскільки він не замінює сертифікат про підтвердження обставин форс-мажору в розумінні статті 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» [4].

Колегія суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у постанові від 13 березня 2024 року зробила висновок, що чинний ЦК України не передбачає конструкції форс-мажору. У цивільних відносинах форс-мажор традиційно є договірною підставою звільнення від відповідальності. За допомогою договору сторони можуть врегулювати, зокрема: застосування конструкції форс-мажору у своїх відносинах (на які випадки він поширюється, які правові наслідки його існування); чим підтверджується форс-мажор; чи впливає існування форс-мажору на виконання цивільно-правового зобов'язання, яке виникло на підставі такого договору; як позначається існування форс-мажору на строках виконання цивільно-правового зобов'язання, що виникло на підставі договору [5].

При виникненні обставин непереборної сили сторона договірної зобов'язання повинна довести те, що вони є форс-мажорними, в тому числі, саме для конкретних правовідносин.

Зазвичай ознаками форс-мажору називають наступні: обставини, що до нього призвели не залежать від волі учасників цивільних (гос-

подарських) відносин; мають надзвичайний характер; є невідворотними; унеможливають виконання зобов'язань за даних умов здійснення господарської діяльності. Виходячи з ознак форс-мажорних обставин, стороні договірних відносин необхідно також довести їх надзвичайність та невідворотність. Те, що форс-мажорні обставини необхідно довести, не виключає того, що наявність форс-мажорних обставин може бути засвідчено відповідним компетентним органом.

Щодо міжнародних контрактів наслідки дії непередбачуваних обставин – досить повно підстави визнання обставин форс-мажорними передбачено в доктрині «фрустрації договору», згідно якої подія, яка унеможливила або радикально змінила обставини виконання угоди, є підставою для припинення договору [6].

Отже, сама по собі військова агресія не є непереборною обставиною при виконанні цивільно-правових договірних зобов'язань сторонами договірних правовідношення, а дійсність форс-мажору повинна бути підтверджена у встановленому порядку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Засвідчення форс-мажорних обставин. *Вінницька торгово-промислова палата*. URL: <https://cci.vn.ua/force-majeure/>

2. Боярчуков М. Форс-мажор під час війни: судова практика. *Юридична газета*. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/forsmazhor-pid-chas-vijni-sudova-praktika.html>

3. Кібенко О. Практика Верховного Суду щодо форс-мажору та істотної зміни обставин. *XII Міжнародний судово-правовий форум*. (13-14 червня 2024 року, м. Київ). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_fors_major_14_06_2024.pdf

4. Дядюк Є. Форс-мажор – завжди актуальний. *Економічна правда*. 2024. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/01/29/708995/>

5. Постанова Верховного Суду від 13 березня 2024 року у справі № 686/16312/22 (провадження № 61-11710св23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117823557>.

6. Шевченко І. Форс-мажор під час війни: як застосовується при невиконанні міжнародних контрактів. URL: <https://mind.ua/openmind/20252074-fors-mazhor-pid-chas-vijni-yak-zastosovuetsya-pri-nevikonanni-mizhnarodnih-kontraktiv>